

Novo čitanje vladarskih portreta u Markovom manastiru

Smješten u blizini Skoplja, Markov manastir predstavlja jedan od najznačajnijih spomenika na Balkanu. Gradnja crkve na starijem kulturnom mjestu počela je 1344.-1345., ali je freskama oslikana tek 1376.-1377. Dobro poznata među istraživačima zbog svoje jedinstvene ikonografije, ova je crkva svjedok vojnog i političkog raspada Srpskoga Carstva. Duga povijest njezina ukrašavanja i neobičan ikonografski program mogu se razumjeti tek u odgovarajućem kontekstu. Nakon otkrića vladarskih portreta na južnoj fasadi 1964., V.J. Đurić je iznio pretpostavku da zakrivljen predmet u desnoj ruci kralja Marka predstavlja rog pomazanja, koji ga označuje kao Novoga Davida. Đurić je smatrao da je kralj Marko, iako legitiman vladar, morao i na ovaj način istaknuti svoj vladarski položaj u odnosu na pretendente iz Raške. Jedini sličan predmet Đurić nalazi na izgubljenom portretu trapezuntskog cara Manojla I. Komnena, koji je zabilježen na terenskom crtežu iz 19. stoljeća. Nakon Đurića više je istraživača objavilo različite verzije tumačenja figure kralja Marka, koje se redom pozivaju na tumačenje zakrivljenoga predmeta kao roga pomazanja. Nedavno objavljene freske iz manastira Jošanice (1430.-1433.) nude drugačiju mogućnost, ističući činjenicu kako David nikada nije predstavljan s rogom pomazanja, atributom proroka Samuela. Među likovima proroka u kupoli iznad priprate nalazi se jedan koji u desnoj ruci drži identičan predmet, natpisom u lijevoj ruci označenim kao truba. U ovoj maloj crkvi isti se predmet nalazi u dva prikaza u dva različita značenja: u onom spomenutom te uz proroka Samuela, gdje označuje rog pomazanja. Ako je proroka koji drži trubu u Jošanici moguće identificirati kao Isusa Navina (Jošuu), za kojeg se vezuje motiv jerihonskih truba, onda se može ponuditi prihvatljivije objašnjenja za pojavu trube kod kralja Marka i cara Manojla. Kao simbol pobjede, truba se poklapa s ratobornom vladom trapezuntskog cara i s trijumfalnom ikonografijom crkve Sv. Dimitrija u Markovom manastiru. Ako je, dakle, predmet koji drži kralj Marko truba pobjede, otvara se nova mogućnost preciznijeg datiranja portreta u Markovom manastiru a s obzirom na novije rezultate povijesnih istraživanja, koja vrijeme njegova priznavanja vrhovne osmanske vlasti pomiču u godine znatno poslije Maričke bitke, omogućujući realniju sliku o njemu kao vladaru koji postaje središnji lik velikog balkanskog epa o heroju Marku Kraljeviću.

